

Tekenen in de Tijd 148

22-28 mei 2022

Aan het begin van de week van Jezus' hemelvaart wordt het wachten op de Heilige Geest intensiever. Erik Borgman denkt na over deze Helper. Willen we haar uitwerking wel echt in de wereld en de kerk? Of hebben we de illusie dat we zelf wel weten welke koers te varen?

Zijn we niet gewoon bang voor de Heilige Geest?, was de vraag van een redacteur van *Katholiek Nieuwsblad*. Of ik daar met het oog op Pinksteren een essay over zou willen schrijven. Ik vond het een verrassende suggestie. Al lang heerst in de Westerse kerk het gevoel dat de betekenis van Pinksteren maar moeilijk tot ons doordringt en dat velen zich maar weinig kunnen voorstellen bij de Heilige Geest. Dat hangt ermee samen dat de Heilige Geest niet tegenover ons staat, maar Gods aanwezigheid in ons is die het zien van God om ons heen mogelijk maakt, zo heb ik wel eens geopperd. Of komt het omdat wij denken dat wij iets over God en Jezus moeten geloven en veel minder dat geloof ons met hen verbindt? Voor deze verbinding wordt de Heilige Geest in de Bijbel verantwoordelijk gehouden. In het Johannesevangelie zegt Jezus dat de Heilige Geest, de Helper, zijn leerlingen alles in herinnering zal brengen en leren wat Hij heeft gezegd (Johannes 14,26). De Geest laat zijn woorden oplichten gericht tot deze mensen in deze situatie, samen met de woorden die ook voor Jezus al Heilige Schrift waren. Jezus wordt in de Hebrëënbrieff getekend als degene van wie bij uitstek geldt wat Psalm 40 uitdrukt:

U [God] hebt mijn oren voor U geopend
en nu kan ik zeggen: 'Hier ben ik,
over mij is in de boekrol geschreven.'
Uw wil te doen, mijn God, verlang ik,
diep in mij koester ik uw wet (Psalm 49, 7-9; Hebrëëen 10,7).

Dit inzicht dat wat geschreven staat, je geeft wat jij nu nodig hebt, is het werk van de Heilige Geest.

Zijn we daar niet bang voor?, vroeg *Katholiek Nieuwsblad* dus. Toen ik daar even over nadacht, vond ik daar veel voor te zeggen. Jezus' uitspraak lezen dat als de wereld hem gehaat heeft, wij niet verbaasd moeten zijn als zij ook ons haat, is één ding. Maar je daarom zorgen maken, niet omdat het christelijk geloof zo weinig aantrekkingskracht lijkt te hebben, maar omdat er zo weinig mensen zijn die nog geloven dat zij zich er een buil aan kunnen vallen, dat is nog iets heel anders. Laat staan om daar persoonlijk consequenties uit te trekken en bijvoorbeeld te zorgen dat niet-christenen redenen hebben een hekel aan je te krijgen.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw ontdekte ik dat dit was wat bevrijdingstheologen deden. Waar heel veel andere theologie de vlijmscherpe boodschap van Jezus vertaalden in een boodschap waar niemand tegen kon zijn, was hun theologie en waren de daden van velen van hen net zo concreet en *to the point* als die van Jezus. En daarom net zo omstreden. Zij slaagden erin om wat Jezus in zijn tijd en context deed, in de eigen tijd en context eveneens te doen, omdat zij net als Jezus niet alleen in abstractie geloofden dat God zich verbonden heeft met mensen en hun geschiedenis, maar dat dit gold voor de mensen om hen heen en voor de geschiedenis waar zij deel van waren. Dit maakte hen duidelijk dat

zij Jezus' spreken en handelen niet hoefden te actualiseren, maar dat er niets actuelers denkbaar was dan wat Hij deed en zei. De aandacht richtten op mensen die doorgaans niet gezien werden, bijvoorbeeld. Of zich met mensen verbinden die niemand de moeite waard vond om tijd aan te spenderen. Mensen verbinden die gewond langs de kant lagen van de wegen waarvan anderen haarfijn konden uitleggen dat zij de route naar de vooruitgang waren en verkondigen dat Gods wegen anders liepen.

De bevrijdingstheologie was voor mij niet alleen een intellectuele ontdekking, al was het dat ook. Het raakte iets wat ik leerde zien als diep innerlijk verlangen Gods wil te doen en dat alleen het leven volgens zijn aanwijzingen de wereld goed en mij gelukkig kon maken. Niet dat ik hierdoor voortaan wist wat ik moest doen. Integendeel, ik stond daarmee steeds weer voor de vraag wat nu de consequenties ervan waren voor mijn leven. Ik las de Bijbelse geschriften niet – zoals veel studiegenoten het gevoel hadden dat hun tijdens de theologiestudie geleerd was – allereerst als historische teksten. Ze appelleerden aan mij, ze leerden mij anders te kijken en andere dingen te zien, suggereerden dingen te doen die ik anders nooit zou hebben overwogen. Ik zat er daarbij, zo vind ik nu, soms flink naast. Maar de Bijbel en andere teksten uit de christelijke traditie waren en zijn steeds een bij tijden lastige, maar onmisbare gesprekspartner geweest. En zijn dat nog altijd, al is onze relatie door de tijd heen ook veranderd. Dat is mijn relatie met mijn vrouw en dochters en alle andere mensen om mij heen echter ook. Evenals die met de wereld. Een levende relatie impliceert verandering.

Van de Heilige Geest heet het dat Zij leven geeft: *Dominum et vivificantem*, noemt het *Credo* haar, Heer en Levengever. Voor dat levengevende lijken wij inderdaad bang, zoals de redacteur van *Katholiek Nieuwsblad* suggereerde. Rust en duidelijkheid zijn aantrekkelijker en in ieder geval geruststellender dan turbulentie en onzekerheid. Je zou kunnen zeggen dat de Heilige Geest haar adem door de kerk heeft laten waaien met het Tweede Vaticaans Concilie, maar dat daarna de angst regeerde. Alle kerkpolitieke richtingen zochten van de jaren 1960 tot 1980 duidelijkheid, vaste principes, doorgehakte knopen. Met: 'Dit is wat de kerk moet doen en degenen die tot de kerk willen behoren moeten geloven.' En daartegenover: 'Dit is wat wij tegenwoordig van Jezus weten en waaraan wij ons te houden hebben.' 'Dit moet de kerk altijd en overal verkondigen' stond tegenover 'de kerk moet aansluiten bij het eigentijdse denken'. Beide partijen zagen in elkaar de oorzaak van de ontkerkelijking en de vermindering van de betekenis van wat de kerk zegt en doet voor mensen die ertoe bleven behoren. Geen van de partijen kwam op de gedachte dat de onduidelijkheid en de onzekerheid die zij ervoeren en waaraan zij zo graag een einde wilden maken, zelf het werk zou kunnen zijn van de levengevende Geest. Niet omdat dit zo'n moeilijke gedachte zou zijn, maar omdat hun angst hun te zeer in de weg zat.

Maar de Geest blijft levend maken. Je kunt het leven ontkennen, maar het laat zich niet stilleggen. Je kunt van je zekerheid een afgod maken en we kunnen uit de psalmen leren dat afgoden blind, doof, stom en handelingsonbekwaam zijn en degenen die hen vereren omvormen naar hun beeld (vgl. Psalm 115,4-8; 135,15-18). De ware God echter ziet, hoort, spreekt, handelt en zet in beweging. God zendt ons de Geest om ons te doen realiseren dat wij naar zijn beeld geschapen zijn en dat het antwoord op onzekerheid geen zelf-geconstrueerde statische zekerheid is, maar vertrouwen. Vertrouwen in de Helper, de Heilige Geest, die zal worden gezonden en die ons te midden van alle veranderingen en onduidelijkheden en twijfels een weg zal

leren vinden. Welke weg dat is en waar die je brengt, dat ontdek je alleen door de weg te gaan. Het probleem is niet dat we bang zijn. Het gaat erom dat we ons niet door de angst laten verlammen.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus